

Становище

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология

Автор на дисертационния труд: **Василики Апостолос Касиора**

Тема на дисертационния труд: **„Агресивно поведение и самоуважение при ученици от 8 до 15 години“**

Член на научното жури: **доц. д-р Русанка Петкова Манчева**, преподавател в катедра „Психология“, при ЮЗУ „Неофит Рилски“ - Благоевград

Получени материали: **дисертация, автореферат, автобиография**

1. Кратка информация за докторанта:

От представената автобиография проличава дългогодишния опит на докторантката в педагогическата сфера и постиженията и, които успешно представя на различни национални и международни форуми. Прави приятно впечатление задълбочените и интереси по изследваната тема.

2. Структура на представената дисертация.

Предложената за разглеждане дисертационна разработка на Василики Апостолос Касиора е в общ обем от 165 страници в които са включени 80 таблици и съпътстващи ги графики. Цитираната литература обхваща 144 заглавия, на български и английски език. Структурата обхваща четири глави, увод, заключение, приноси моменти и справка с литературните източници, което отговаря на изискванията за подобен род научни разработки.

3. Актуалност на разработения, в дисертацията, научен проблем

Идеята за изследване на агресивността сред младите хора е колкото актуална, толкова и научно изследвана. Разбира се, всяко едно ново изследване допълва тази толкова наболява и същевременно експонирана проблема. Както отбелязва докторантката, още в увода, „ агресията, в училищата в Гърция, се превръща в

барьера за развитието и функционирането на училищната общност. Всеки агресивен акт е различен по своето съдържание и близък по своята реализация. Затова изучаването на проявите на агресия, както и търсенето на причини за нея е не само актуален, но и практико-приложен проблем.“ (7)

Правилно в контекста на съвременните педагогически реалности и възрастови особености на учениците е поставен акцент в теоретичната част върху огромната литературна информация, както и изследвания в психологическата и педагогическата литература относно агресивността в училищна среда и най-вече в периода на пубертета и ранното юношество. Отдавна е установено че както психофизиологичните особености, така и социалните фактори са основните детерминанти на агресивното поведение. Не агресивността, като характеристика, а агресивното поведение и крайните негови варианти – тормоза и насилието будят негативни социални оценки. Факт е желанието и отговорността на всички специалисти по света да ограничат негативните агресивни прояви и най-вече да се създадат условия за успешна и ефективна учебна среда за учениците в национален и европейски мащаб. Дискусионни остават границите на дефиниране на понятията: агресия, агресивност, агресивно действие, агресивно поведение. Не само като социокултурен, този проблем се разглежда като био-психо-социален и затова всяко изследване, в каквато и културна среда да се проведе, се доближава до съдържанието на поведение, неприемливо и дори опасно за много ученици. Докторантката убедително доказва това.

4. Степен на познаване състоянието на проблема и творческа интерпретация на научните концепции по него

Още в теоретичната част докторантката Василики Апостолос Касиора показва задълбочени познания по изследвания проблем, като представя изследвания на автори не само от Гърция, но и от много други страни. Повечето от авторите са англоговорящи и поради това слабо са засегнати такива, които пишат на кирилица, включително и български. Прави много добро впечатление умението на докторантката да интерпретира мнението на други автори, да ги свързва и дори

критично да представя анализа. В дисертацията, правилно се приема тезата, че насърчаването или повишаването на самочувствието, на учениците, повлиява тяхната агресивност. В психологичната теория и практика липсват ясни модели за въздействие върху самочувствието им, както и способности за разрешаване на всичките им проблеми. Трудно се прилагат и положителните практики, които са значими и валидни за една популация, но не и за всички ученици по пол, възраст, социален статус и личностни умения. Компетентностите на автора за доказване на тезата са безспорни.

5. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд и посочените автори приноси.

Втората глава предлага планирането на едно добре замислено и успешно реализирано изследване. То има за цел не само да представи изучаването и тълкуването на агресивното поведение на учениците и техните емоции, но и да подсказва идеи за стратегии относно преодоляване на агресивността в училище чрез личностните нива на самоуважение и училищните политики за тяхното изучаване и анализиране. Самото изследване се фокусира върху няколко определени като „проблемни“ зони: 1. Анализ на различни форми и видове проблемно поведение на учениците; 2. Проучване на експертните мнения на учителите, относно използваните форми за влияние върху агресивността в училище и самоуважението на учениците; 3. Фокусиране върху самоуважението на учениците и техните личностни ценности относно академичната им активност; 4. Засилване развитието на положителни практики, подпомагащи ограничаването на агресията в училищна среда; 5. Проучване и предлагане на начини за предотвратяване на агресивното поведение на учениците.

Реализацията на психологичното изследване се свързва с използването на метода на анкетирането и психологични въпросници включващи: тест за диагностика на самоуважението на Rosenberg и тест на Buss-Perry за диагностика на агресивното поведение при подрастващи. Отговорното отношение към изследваните взаимовръзки се доказва чрез използване на статистически процедури, доказващи

тяхната валидност и надеждност. Изследвани са общо 320 ученика в две възрастови групи – 8-12 години и 13-15 години разделени по пол. Интересно е доказателството, че полът не е съществен предиктор за демонстрирана агресивност в поведението или агресия в училищна среда. Изследването е реализирано в района на Тесалия, Централна Гърция -селскостопански регион в който в последните 10 години много имигранти идват за работа и пребивават със семействата си. Това води до някои проблеми, като все повече училища имат мултикултурна среда. Град Лариса, столицата на Тесалия, е един от най-големите региони в Гърция (приблизително на 5-то място в страната) и съчетава характеристиките на гръцката околна среда (села, градове, планини) Регионът на Лариса включва град Лариса, Фарсала, Агиокампус, Коилада и околните големи села и градове.

Повдигнатите основна и седем хипотези отговарят на изследваните феномени и отношенията между тях. Тахното доказване спомага за получаване на интересни научни заключения, отнасящи се до учениците в изследвания регион:

1. Между самоуважението и агресията в поведението ,при учениците на възраст 8 -15 години, има пряка връзка
2. При учениците на възраст 8-12 години самоуважението е в границите на ниско и средно равнище. Нивото не се влияе от пола на изследваните лица.
3. Гневната и враждебна агресия при учениците на възраст 8 и 12 години не се влияят от фактора пол. Гневната агресия е силно свързана със самоуважението, докато враждебната агресия не зависи от него.
4. Изследваните лица на възраст 13-15 години показват ниско ниво на самоуважение. Това се отнася за изследваните лица и от двата пола.
5. Обобщено за цялата изследвана група от ученици на възраст 13-15 години се установява наличие на високо равнище на агресивност във всички форми.
6. Повишаването на самоуважението силно повлиява агресивната активност. Тя се увеличава както при момчетата, така и при момичетата.

7. Разликите по пол показват статистическа незначимост, поради което както високата агресия, така и различните нива на самоуважение се приемат като възрастова особеност. Като такава се определя и значимостта на нарастващата агресия в зависимост от нивото на самоуважение.

6. Научно-приложни приноси на дисертационния труд.

След запознаване с теоретичния и изследователски анализ на проблема за търсене на връзка между агресивността и самоуважението, изследвано от докторантката Василики Апостолос Касиора приемам направените предложения за научни приноси. Смятам, че доказаните хипотези спомагат за пълноценното реализиране на докторската дисертация и нейната значимост за научната общност в Република Гърция. Приемам, че научното изследване обогатява разбирането за значението на личностните фактори в проявите на агресивност при учениците от отделна област в Република Гърция. Приемам и доказаната роля на самоуважението за проявите на агресивност в поведението на младите хора и факта, че агресивността и ниското и средно равнище на самоуважение са обвързани с възрастта, а не с пола. Мисля, че най-значимото за практиката е показаната посока на анализ за разработване на превантивни дейности за ограничаване на негативните ефекти от агресивната активност в изследвания възрастов период.

7. Мнения, препоръки и бележки.

Предвид изискването за съдържателен баланс между основните глави на изложението, при научни разработки от теоретико-емпиричен характер, то с основание отбелязвам, че в структурно, езиково и техническо отношение цялата дисертация отговаря на изискванията за разработки от подобен род.

Заключение:

В резултат от цялостния прочит на дисертационния труд на Василики Апостолос Касиора и на основата на изведените, в настоящата рецензия, констатации относно научно-приложните приноси и демонстрираните задълбочени познания в изследваната проблематика, давам с убеденост своята положителна

оценка и предлагам на членовете на научното жури да и бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ на докторантката по Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология.

16.08.2018 г.

Благоевград

Член на научно жури:

/доц.д-р Р.Манчева/